

تأثیر شهادت پدر بر فرزندان (جوانان) شاهد در شهرستان‌های دهقان و شهرضا*

اصغر محمدی^۱

طیبه قرمزی^۲

چکیده

یکی از ارکان اصلی خانواده حضور و استمرار آن در خانواده است. فقدان حضور پدر تحت تأثیر عوامل متعدد بویژه شهادت پدر اتفاق می‌افتد. با توجه اهمیت موضوع مزبور این موضوع به بررسی تأثیرات شهادت پدر بر فرزندان (جوانان) شاهد در شهرستان‌های دهقان و شهرضا می‌پردازد. جامعه آماری پژوهش را ۴۹۲ نفر از فرزندان شهید شهرستان‌های دهقان و شهرضا تشکیل دادند که حجم نمونه انتخاب شده از فرمول کوکران ۱۷۶ نفر انتخاب شده است. روش مطالعه پیمایش و ابزار گردآوری داده‌ها پرسش‌نامه بوده و روایی آن توسط اساتید دانشگاه و خبرگان در این زمینه تأیید و به منظور پایایی در یک مطالعه مقدماتی پرسش‌نامه مذکور توسط ۳۰ نفر از فرزندان شاهد تکمیل و با استفاده از نرم افزار تحلیل آماری ضریب پایایی آن از طریق آلفای کرونباخ محاسبه شد با همسان‌نمودن سؤالات ضریب پایایی ۰/۸۷ برآورد گردید. در تحلیل آماری پژوهش از شیوه‌های آمار توصیفی و آزمون‌های آماری استنباطی استفاده شده است در سطح آمار توصیفی آزمون t و تحلیل مسیر شاخص با نرم افزار لیزرل استفاده شده است. جهت رسیدن به اهداف تحقیق در مجموع هشت فرضیه مطرح گردیده و با کمک نرم افزار تحلیل آماری تأیید و یا عدم تأیید فرضیه‌ها مورد بررسی قرار گرفت و نتایج حاکی از آن است که بین فقدان پدر (شهادت) و ایجاد روحیه اعتماد به نفس و خودباوری، کمبود روابط عاطفی و کاهش امنیت خانواده و برچسب زدن مردم (دیگران) رابطه وجود دارد، همچنین بین فقدان پدر (شهادت) و مشکلات در زمینه ازدواج، نابسامانی خانواده و فرهنگی رابطه وجود ندارد.

کلید واژه: فقدان پدر، شهادت، امنیت خانواده، برچسب زدن، خودباوری.

تاریخ پذیرش: ۱۳۹۵/۵/۱۰

* تاریخ وصول: ۱۳۹۴/۴/۸

۱- استادیار گروه جامعه‌شناسی، واحد دهقان، دانشگاه آزاد اسلامی، دهقان، ایران

۲- کارشناس ارشد جمعیت‌شناسی واحد دهقان، دانشگاه آزاد اسلامی، دهقان، ایران

۱- مقدمه و بیان مسأله

خانواده یکی از نهادهای اصلی جامعه و در تعامل با آن است. شکست در خانواده و دگرگونی ساختار آن می‌تواند برای نظام اجتماعی پیامدهایی داشته باشد. در خانواده‌هایی که هر دو والد حضور دارند روابط عاطفی میان والدین و فرزندان شدید است و اگر فرزندان از لحاظ روانی یا جسمی سالم باشند، می‌توان امیدوار بود که گرایش‌های انحرافی مجال ظهور نداشته باشند. نوجوانان فاقد پدر در هویت‌یابی با مشکلات بیشتری مواجه هستند، از اعتماد به نفس کمتری برخوردارند و دارای خودانگاره ضعیف‌تری هستند خانواده‌های فاقد پدر در فراهم‌ساختن زمینه و امکان خودمختاری مورد نیاز نوجوانان دچار مشکل می‌شوند. عدم حضور پدر باعث افزایش غم و غصه در خانواده و ایجاد نگرش منفی در فرزندان می‌شود. اهمیت شالوده و ساخت خانواده در بررسی تمایل به انحرافات بر سایر عوامل تقدم دارد و در این خصوص می‌توان اشاره کرد که نوجوانی که از داشتن پدر محروم است بیش از سایر نوجوانان در معرض انحرافات قرار دارد و مستعد برای آسیب‌پذیری در مقابل معضلات اجتماعی می‌باشد.

اما فلسفه شهادت در واقع معامله با خدا به نوعی می‌توان گفت با سایر محرومیت‌های پدری به دلیل وجود معنویت در خانواده‌ها تفاوت داشته که در پژوهش حاضر با طرح سؤالی از جمله آیا بین فقدان پدر (شهادت) و افزایش نابسامانی‌های خانوادگی و مشکلات اقتصادی، فرهنگی و ازدواج فرزندان شهید رابطه وجود دارد؟ به کنکاش در خصوص این قشر از جامعه پرداخته و با مشکلات و محدودیت‌ها و یا نقاط قوت و زمینه‌هایی که توانستند به واسطه حضور معنویت و اعتقاد به هدف شهدا موفق باشند بیشتر آشنا می‌شویم، و ابعاد موضوع پژوهش را از نظر فرزندان شهدا بررسی می‌نماییم.

بهره‌مندی از حضور پدر به عنوان تکیه‌گاه خانواده همواره برای فرزندان آن هم در سنین پایین دلگرمی ایجاد می‌نماید و در پرتو حمایت‌ها و پشتیبانی‌های پدر موفقیت‌ها در فرزندان شکل می‌گیرد نقش پدر و وجود انسجام در خانواده باعث می‌گردد تا سطح اعتماد به نفس و خودباوری فرزندان افزایش یابد فرزندان که پدرانشان را در هشت سال دفاع مقدس (جنگ عراق علیه ایران ۱۳۵۹ تا ۱۳۶۷) از دست داده‌اند از کمبودهایی در این زمینه رنج می‌برند. علیرغم تلاش‌های بسیار زیاد سازمان‌های مختلف و مراکزی که چنین کودکانی در شهرستان‌های دهاقان و شهرضا را مورد حمایت خود قرار می‌دهند.

۲- اهمیت و هدف پژوهش

تحقیق مزبور بنا به دلایل ذیل اهمیت و ضرورت دارد: نخست: تعداد قابل توجهی از نوجوانان و جوانان شهرستان‌های مزبور اگرچه پدران آنان به مراحل بالای معنوی و رستگاری رسیده‌اند اما فقدان پدر سبب مشکلات اجتماعی، فرهنگی و روانی شده است.

دوم: با توجه به مشکلات آنان و شناسایی مشکلات می‌توان راهکارهایی در این خصوص ارائه داد.

سوم: بسیاری از فرزندان شاهد مثل بسیاری از جوانان ممکن است، دچار خطاها و لغزشها در خانواده و جامعه گردند.

هدف کلی: پیامدها و تأثیرات فقدان پدر (شهادت) در بین فرزندان شاهد (مطالعه موردی: شهرستان‌های دهاقان و شهرضا)

۳- روش تحقیق

تحقیق حاضر بر اساس نوع داده‌های جمع‌آوری و تحلیل شده، تحقیقی کمی است و از لحاظ نوع برخورد با مسأله مورد بررسی و ورود به آن مطالعه ای میدانی است. تکنیک مورد استفاده در این پژوهش پیمایش می باشد. در مطالعه میدانی، برای جمع‌آوری اطلاعات مورد نیاز از ابزار پرسشنامه استفاده شده است.

۴- جامعه آماری و جمعیت نمونه

جامعه آماری تحقیق حاضر شامل فرزندان شاهد شهرستان‌های دهاقان و شهرضا می‌باشد. از آنجا که از شیوه‌ی «نمونه‌گیری» برای تبیین نظریات افراد مورد مطالعه استفاده شده است و بر اساس آن تعدادی از افراد (۱۷۶ نفر) که معرف جامعه آماری تشخیص داده شدند و با شیوه نمونه‌گیری دو مرحله‌ای خوشه - ای و سپس تصادفی به عنوان نمونه انتخاب و مطالعه شده است. پس از گردآوری داده‌ها تجزیه و تحلیل آنها با استفاده از نرم افزار آماری SPSS انجام گردید و در این رابطه برای آزمون فرضیات، تست-های آماری متناسب با هر فرضیه بکار گرفته شد. در این رابطه جهت اطمینان از اعتبار لازم به مشاوره و بهره‌گیری از نظرات اساتید و کارشناسان مربوطه و همچنین از آزمون آلفای کرونباخ جهت پایایی پرسشنامه اقدام شده است و بر اساس ضریب آلفا ضریب پایایی تمامی متغیرها بالاتر از ۰/۷ می‌باشد.

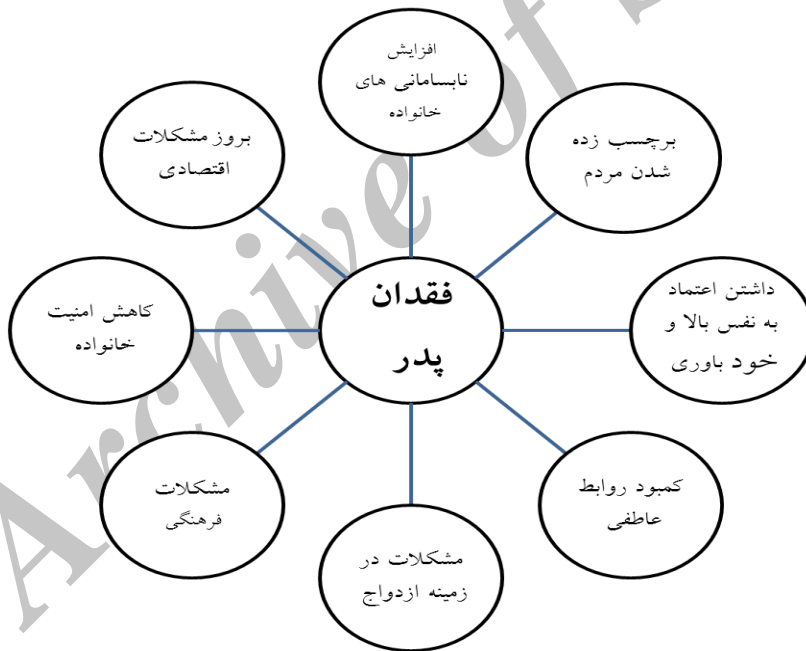
۵- پیشینه پژوهش

مهدوی، محمد صادق (۱۳۸۹) تحقیقی تحت عنوان تأثیر فقدان پدر بر خانواده: مطالعه جامعه‌شناختی تأثیر فوت پدر بر آسیب‌های اجتماعی نوجوانان انجام داده است. روش تحقیق در این پژوهش از دو روش استفاده شده: روش اسنادی و روش پیمایشی بوده است. نتیجه: داده‌های پژوهش نشان داده‌اند که بعد از فوت پدر ارتباط اعضای خانواده با بستگان و دوستان خانوادگی کاهش یافته است. این کاهش ارتباط خانواده را منزوی می‌سازد و بر مشکلات شخصیتی و آسیب‌های اجتماعی که نوجوانان به آن‌ها مبتلا می‌شوند تأثیر می‌گذارد (مهدوی، ۱۳۸۹). شیروانی دهاقانی (۱۳۸۹) پژوهشی را با عنوان «مقایسه احساس تنهایی و پرخاشگری در بین دانشجویان شاهد و غیر شاهد» به انجام رساند. در این تحقیق با استفاده از

روش‌های نمونه‌گیری طبقه‌ای نسبی بر روی ۳۶۰ نفر از دانشجویان دانشگاه شاهد با استفاده از مقیاس‌های استاندارد شده (مقیاس احساس تنهایی و مقیاس پرخاشگری آیزنگ) مورد آزمون قرار گرفتند. نتایج حاصل از تحلیل رگرسیونی ابعاد احساس تنهایی با پرخاشگری دانشجویان شاهد و غیرشاهد بیانگر این مطلب است که بعد احساس تنهایی ناشی از ارتباط با خانواده به میزان ۴۱ درصد بر پرخاشگری دانشجویان شاهد و غیرشاهد تأثیر دارد و این مطلب گویای این امر است که به ازای هر واحد افزایش در میزان احساس تنهایی ناشی از ارتباط با خانواده ۴۱ درصد به میزان پرخاشگری دانشجویان شاهد و غیرشاهد مرتبط می‌شود. بعد احساس تنهایی ناشی از ارتباط با دوستان به میزان ۱۷ درصد بر پرخاشگری دانشجویان شاهد و غیرشاهد تأثیر دارد و این مطلب گویای این امر است که به ازای هر واحد افزایش در میزان احساس تنهایی ناشی از ارتباط با خانواده ۱۷ درصد به میزان پرخاشگری دانشجویان شاهد و غیرشاهد افزوده می‌شود (شیروانی، ۱۳۸۹). مؤذنی (۱۳۸۵) پژوهشی را با عنوان «بررسی عوامل مؤثر بر موفقیت و عدم موفقیت فرزندان ایثارگر (شاهد، جانبازان، آزادگان) در همسرگزینی استان اصفهان» به انجام رساندند. در این تحقیق ۲۴۶ نفر از فرزندان متأهل خانواده‌های ایثارگران، با استفاده از روش نمونه‌گیری طبقه‌ای متناسب با حجم و نیز نمونه‌گیری تصادفی و با استفاده از پرسشنامه (پیمایشی) پستی مورد بررسی قرار گرفتند. جهت سنجش میزان موفقیت و رضایت زناشویی برحسب ۲۷ گویه در یک طیف پنج قسمتی (لیکرت) استفاده شده با استفاده از تحلیل عاملی این گویه‌ها در چهار بعد قرار گرفتند شامل: بعد ابراز علاقه و رضایت از زندگی مشترک، توافق زوجین بر سر مسائل مختلف، میزان شناخت و علاقه قبل از ازدواج و ابراز علاقه به اطرافیان همسر؛ از میان ابعاد مذکور بعد اول و دوم بیشترین واریانس متغیر سازگاری زناشویی را تبیین نموده و بعد میزان شناخت و علاقه قبل از ازدواج کمترین واریانس متغیر سازگاری زناشویی را تبیین نموده است این مسأله یعنی پایین بودن سطح شناخت و علاقه قبل از ازدواج با محدودیت‌های شرعی و عرفی زن و مرد قبل از ازدواج در جامعه ایران مناسبت دارد باورهای دینی و منزلت اقتصادی - اجتماعی زوجین از جمله عوامل مهمی بودند که با سازگاری زناشویی رابطه معنی‌داری داشتند بطور کلی پاسخگویان مرد نسبت به پاسخگویان زن و نمرات سازگاری زناشویی بالاتری داشته اما (دایره همسرگزینی) یعنی اینکه فرزندان ایثارگران خود را از میان خانواده‌های ایثارگر و یا افراد عادی انتخاب کرده باشند در نمرات سازگاری زناشویی آنان تأثیری نداشت در ضمن تفاوت معنی‌داری بین میزان سازگاری زناشویی فرزندان شاهد و فرزندان جانبازان و آزادگان مشاهده نشد (مؤذنی، ۱۳۸۵).

الیاسی، محمدحسین (۱۳۷۳) در خصوص انواع اختلالات فرزندان شاهد دانشجو بیان می‌کند که در میان فرزندان شاهد کسانی نیز یافت می‌شوند که نه تنها هیچ اختلال شخصیتی ندارند بلکه از عزت نفس و اعتماد به نفس بالا برخوردار هستند. الگوهای تربیتی مناسب و پرورش یافتن فرزندان در دامن شیرزنان زمینه‌ساز پرورش مهارت‌های مختلف در آنان گردیده است و لذا امروز شاهد موفقیت تحصیلی و مسؤولیت‌پذیری و داشتن اعتماد به نفس بالا و خودباوری فرزندان شاهد ۸ سال دفاع مقدس هستیم.

(الیاسی، ۱۳۷۳: ۵۹). لاف ستیز در زمینه پیامدهای غیبت پدر در خانواده پژوهش انجام داده است. کودکانی که در سن پیش از هفت سالگی پدر خود را از دست داده‌اند و در آگاهی نسبت به محیط وسیع اجتماعی، محدودیت قابل توجهی نشان می‌دهند ممکن است بیشتر با سازمان درونی امور مشغول باشند تا با موقعیت‌ها در مقیاس وسیع به عبارت دیگر، من کودک به هنگام محرومیت از پدر، متغیر قابل توجهی در سبک ادراکی و یادگیری وی است (محمدی، ۱۳۸۶: ۳۰). تحقیقی توسط وی، راسل و زاکالیک (۲۰۰۵) تحت عنوان حس تعلق، درون‌گرایی، افسردگی و ارتباط آن با احساس تنهایی دانش‌آموزان دبیرستانی انجام شد. نتایج تحقیق نشان داد که احساس تعلق، درون‌گرایی، افسردگی از جمله عوامل مؤثر در تنهایی هستند و افزایش اضطراب حس تعلق و درون‌گرایی تا ۵۵٪ باعث افزایش احساس تنهایی می‌گردد. افزایش این مقدار از احساس تنهایی باعث افزایش افسردگی تا میزان ۴۲٪ می‌گردد (خوش‌اندام، ۱۳۸۶: ۱۲۶).

دیاگرام تحقیق

۶- تجزیه و تحلیل داده‌ها

۶-۱- آمار توصیفی

آمار توصیفی متغیر وضعیت تأهل نشان می‌دهد که در نمونه‌ی ۱۷۶ نفری، ۷۴ نفر یعنی ۴۲ درصد زن و ۱۰۲ نفر یعنی ۵۸ درصد نیز مرد هستند.

آمار توصیفی متغیر وضعیت سن نشان می‌دهد که بیشترین تعداد یعنی ۵۰/۶ درصد، در گروه سنی ۲۹ تا ۳۳ سال قرار دارند. همچنین کمترین تعداد یعنی ۶/۸ درصد بالای ۳۷ سال سن دارند. با توجه به اینکه سن پاسخگویان به صورت سؤال باز پرسیده شده لذا میانگین سن ۳۱/۸۴ با انحراف معیار ۴/۵۲ سال بود. آمار توصیفی متغیر وضعیت وضعیت تأهل نشان می‌دهد ۱۶۴ نفر یعنی ۹۳/۲ درصد متأهل و ۶/۸ درصد نیز مجرد هستند.

آمار توصیفی متغیر وضعیت تحصیلات نشان می‌دهد که بیشترین افراد نمونه یعنی ۵۴ درصد دارای تحصیلات لیسانس هستند و کمترین تعداد یعنی ۶/۸ درصد دارای تحصیلات زیر دیپلم می‌باشند. در مجموع ۷۱/۶ درصد دارای تحصیلات دانشگاهی می‌باشند. با توجه به اینکه فرزندان شهید با مسایل و مشکلاتی درگیر بودند بازهم بیش از ۷۰ درصد با اراده خود توانستند تحصیلات معادل لیسانس و بالاتر داشته باشند.

۷- آمار استنباطی

۷-۱- آزمون فرضیه‌های تحقیق

در این قسمت آزمون فرضیه‌های تحقیق مورد تحلیل استنباط آماری قرار گرفته است و سعی شده تا با توجه به قبول یا رد فرضیه‌های تحقیق پاسخی مناسب برای سؤالات تحقیق بیابیم.

فرضیه‌ی اول: بین فقدان پدر (شهادت) و افزایش نابسامانی‌های خانوادگی در بین فرزندان شاهد رابطه وجود دارد.

به عبارتی با توجه به کدبندی پاسخها، میانگین پاسخها در این شاخص بیش از حد متوسط ۳ است. فرضیه‌های صفر و مقابل به صورت زیر نوشته می‌شود.

$$H_0: \mu \leq 3$$

$$H_1: \mu > 3$$

جدول ۲: آزمون t در بررسی فرضیه اول

فرضیه اول	میانگین	آماره t	درجه آزادی	سطح معنی داری (P)
	۳/۰۷	۱/۶۱	۱۷۵	۰/۱۰۹

در جدول ۲، با توجه به فرض نرمالیتی و با توجه به مقدار آماره‌ی t و اینکه سطح معنی داری آزمون از خطای ۵ درصد کمتر نیست لذا فرض صفر رد نمی‌شود و میانگین پاسخ‌ها بیشتر از متوسط سه نیست. پس فرضیه اول تأیید نمی‌شود. یعنی، بین فقدان پدر (شهادت) و افزایش نابسامانی‌های خانوادگی در بین فرزندان شاهد رابطه وجود ندارد.

فرضیه دوم: بین فقدان پدر (شهادت) و افزایش بروز مشکلات اقتصادی در بین فرزندان شاهد رابطه وجود دارد.

به عبارتی با توجه به کدبندی پاسخ‌ها، میانگین پاسخ‌ها در این شاخص بیش از حد متوسط ۳ است. فرضیه‌های صفر و مقابل به صورت زیر نوشته می‌شود.

$$H_0: \mu \leq 3$$

$$H_1: \mu > 3$$

جدول ۳: آزمون t در بررسی فرضیه دوم

فرضیه دوم	میانگین	آماره t	درجه آزادی	سطح معنی داری (P)
	۳/۶۷	۱۷/۰۱	۱۷۵	۰/۰۰۰

در جدول ۳، با توجه به فرض نرمالیتی و با توجه به مقدار آماره‌ی t و اینکه سطح معنی داری آزمون از خطای ۵ درصد (و حتی ۱ درصد) کمتر است لذا فرض صفر رد می‌شود و میانگین پاسخ‌ها بیشتر از متوسط سه است. پس فرضیه دوم تأیید می‌شود. یعنی، بین فقدان پدر (شهادت) و افزایش بروز مشکلات اقتصادی در بین فرزندان شاهد رابطه وجود دارد.

فرضیه سوم: بین فقدان پدر (شهادت) و کاهش امنیت خانواده در بین فرزندان شاهد رابطه وجود دارد.

به عبارتی با توجه به کدبندی پاسخ‌ها، میانگین پاسخ‌ها در این شاخص بیش از حد متوسط ۳ است. فرضیه‌های صفر و مقابل به صورت زیر نوشته می‌شود.

$$H_0: \mu \leq 3$$

$$H_1: \mu > 3$$

جدول ۴: آزمون t در بررسی فرضیه‌ی سوم

فرضیه‌ی سوم	میانگین	آماره t	درجه آزادی	سطح معنی داری (p)
	۳/۲۸	۵/۰۷	۱۷۵	۰/۰۰۰

در جدول ۴، با توجه به فرض نرمالیتی و با توجه به مقدار آماره‌ی t و اینکه سطح معنی داری آزمون از خطای ۵ درصد (و حتی ۱ درصد) کمتر است لذا فرض صفر رد می‌شود و میانگین پاسخ‌ها بیشتر از متوسط سه است. پس فرضیه سوم تأیید می‌شود. یعنی، بین فقدان پدر (شهادت) و کاهش امنیت خانواده در بین فرزندان شاهد رابطه وجود دارد.

فرضیه‌ی چهارم: بین فقدان پدر (شهادت) و مشکلات فرهنگی در بین فرزندان شاهد رابطه وجود دارد.

به عبارتی با توجه به کدبندی پاسخ‌ها، میانگین پاسخ‌ها در این شاخص بیش از حد متوسط ۳ است. فرضیه‌های صفر و مقابل به صورت زیر نوشته می‌شود.

$$H_0: \mu \leq 3$$

$$H_1: \mu > 3$$

جدول ۵: آزمون t در بررسی فرضیه‌ی چهارم

فرضیه‌ی چهارم	میانگین	آماره t	درجه آزادی	سطح معنی داری (p)
	۲/۷۸	-۳/۴۷	۱۷۵	۰/۹۹۹

در جدول ۵، با توجه به فرض نرمالیتی و با توجه به مقدار آماره‌ی t و اینکه سطح معنی داری آزمون از خطای ۵ درصد کمتر نیست لذا فرض صفر رد نمی‌شود و میانگین پاسخ‌ها بیشتر از متوسط سه نیست. پس فرضیه چهارم تأیید نمی‌شود. یعنی، بین فقدان پدر (شهادت) و مشکلات فرهنگی در بین فرزندان شاهد رابطه وجود ندارد.

فرضیه‌ی پنجم: بین فقدان پدر (شهادت) و مشکلات در زمینه ازدواج در بین فرزندان شاهد رابطه وجود دارد. به عبارتی با توجه به کدبندی پاسخ‌ها، میانگین پاسخ‌ها در این شاخص بیش از حد متوسط ۳ است. فرضیه‌های صفر و مقابل به صورت زیر نوشته می‌شود.

$$H_0: \mu \leq 3$$

$$H_1: \mu > 3$$

جدول ۶: آزمون t در بررسی فرضیه‌ی پنجم

فرضیه‌ی پنجم	میانگین	آماره t	درجه آزادی	سطح معنی داری (p)
	۳/۰۴	۰/۸۲	۱۷۵	۰/۷۰۸

در جدول ۶، با توجه به فرض نرمالیتی و با توجه به مقدار آماره t و اینکه سطح معنی داری آزمون از خطای ۵ درصد کمتر نیست لذا فرض صفر رد نمی شود و میانگین پاسخها بیشتر از متوسط سه نیست. پس فرضیه پنجم تأیید نمی شود. یعنی، بین فقدان پدر (شهادت) و در زمینه ازدواج در بین فرزندان شاهد رابطه وجود ندارد.

فرضیه ی ششم: بین فقدان پدر (شهادت) و کمبود روابط عاطفی در بین فرزندان شاهد رابطه وجود دارد.

به عبارتی با توجه به کدبندی پاسخها، میانگین پاسخها در این شاخص بیش از حد متوسط ۳ است. فرضیه های صفر و مقابل به صورت زیر نوشته می شود.

$$H_0: \mu \leq 3$$

$$H_1: \mu > 3$$

جدول ۷: آزمون t در بررسی فرضیه ی ششم

فرضیه ی ششم	میانگین	آماره t	درجه آزادی	سطح معنی داری (p)
	۳/۹۷	۲۲/۲۸	۱۷۵	۰/۰۰۰

در جدول ۷، با توجه به فرض نرمالیتی و با توجه به مقدار آماره t و اینکه سطح معنی داری آزمون از خطای ۵ درصد (حتی ۱ درصد) کمتر است لذا فرض صفر رد می شود و میانگین پاسخها بیشتر از متوسط سه است. پس فرضیه ششم تأیید می شود. یعنی، بین فقدان پدر (شهادت) و کمبود روابط عاطفی در بین فرزندان شاهد رابطه وجود دارد.

فرضیه ی هفتم: بین فقدان پدر (شهادت) و داشتن اعتماد به نفس بالا و خود باوری در بین فرزندان شاهد رابطه وجود دارد.

به عبارتی با توجه به کدبندی پاسخها، میانگین پاسخها در این شاخص بیش از حد متوسط ۳ است. فرضیه های صفر و مقابل به صورت زیر نوشته می شود.

$$H_0: \mu \leq 3$$

$$H_1: \mu > 3$$

جدول ۸: آزمون t در بررسی فرضیه ی هفتم

فرضیه ی هفتم	میانگین	آماره t	درجه آزادی	سطح معنی داری (p)
	۴/۲۹	۲۳/۴۹	۱۷۵	۰/۰۰۰

در جدول ۸، با توجه به فرض نرمالیتی و با توجه به مقدار آماره t و اینکه سطح معنی داری آزمون از خطای ۵ درصد (و حتی ۱ درصد) کمتر است لذا فرض صفر رد می شود و میانگین پاسخها بیشتر از

متوسط سه است. پس فرضیه هفتم تأیید می‌شود. یعنی، بین فقدان پدر (شهادت) و داشتن اعتماد به نفس بالا و خود باوری در بین فرزندان شاهد رابطه وجود دارد.

فرضیه‌ی هشتم: بین فقدان پدر (شهادت) و برجسب زدن مردم (دیگران) به فرزندان شاهد رابطه وجود دارد.

به عبارتی با توجه به کدبندی پاسخ‌ها، میانگین پاسخ‌ها در این شاخص بیش از حد متوسط ۳ است. فرضیه‌های صفر و مقابل به صورت زیر نوشته می‌شود.

$$H_0: \mu \leq 3$$

$$H_1: \mu > 3$$

جدول ۹: آزمون t در بررسی فرضیه‌ی هشتم

فرضیه‌ی هشتم	میانگین	آماره t	درجه آزادی	سطح معنی داری (p)
	۴/۲۰	۲۸/۲۳	۱۷۵	۰/۰۰۰

در جدول ۹، با توجه به فرض نرمالیتی و با توجه به مقدار آماره‌ی t و اینکه سطح معنی داری آزمون از خطای ۵ درصد (و حتی ۱ درصد) کمتر است لذا فرض صفر رد می‌شود و میانگین پاسخ‌ها بیشتر از متوسط سه است. پس فرضیه هشتم تأیید می‌شود. یعنی، بین فقدان پدر (شهادت) و برجسب زدن مردم (دیگران) به فرزندان شاهد رابطه وجود دارد.

۸- تحلیل مسیر شاخص‌های پژوهش با نرم افزار لیزرل

بر اساس نتایج مدل‌های معادلات ساختاری در لیزرل می‌توان گفت، RMSEA مقدار ۰/۰۵۸۴ بدست آمده است و از ۰/۰۸ کمتر است و آزمون مجذور کای با مقدار ۴۱/۳۲ و درجه آزادی ۲۰ و دارای سطح معنی داری ۰/۳۶۰۱ می‌باشد. همچنین نسبت مجذور کای تقسیم بر درجه آزادی، مقدار ۲/۰۶۶ محاسبه شده و از مقدار بحرانی ۳ کمتر است. معیارهای مذکور نشان می‌دهند که مدل موردنظر، هماهنگ با الگوی هم‌پراش بین شاخص‌های پژوهش است و مدل دارای برازش مناسبی می‌باشد. تناسب مدل با شاخص‌های پژوهش بوسیله‌ی معیارهای برازندگی نیز مورد تأیید می‌باشد.

شاخص برازندگی (GFI) نیز مقدار ۰/۸۸ محاسبه شده و به یک نزدیک است. شاخص استانداردشده‌ی ریشه میانگین مجذور پس ماند RMR نیز برابر ۰/۰۹۲ است و نسبتاً کوچک است و بیانگر خطای اندک مدل می‌باشد. مقادیر AGFI و PGFI نیز به ترتیب مقادیر ۰/۸۶ و ۰/۸۶ محاسبه شده اند و به یک نزدیک هستند. شاخص‌های مذکور نشان می‌دهند که مدل از برازندگی مناسبی برخوردار است.

ضرایب مدل تحلیل مسیر در شاخص‌های ۱، ۳، ۵، ۶، و ۸ بزرگ‌تر از ۰/۵ بوده و در سطح خطای

۰/۰۱ معنی دار هستند. هرچند ضرایب مدل تحلیل مسیر در شاخص‌های ۲، ۴، ۷ کوچک‌تر از مقدار ۰/۵

هستند لیکن در سطح خطای ۰/۰۵ معنی دار هستند. در مجموع شاخص‌های پژوهش به خوبی موضوع تحقیق را تبیین می‌کنند.

ضریب تعیین مدل رگرسیونی ۰/۵۴ محاسبه شده و بیانگر این است که ۵۴٪ از تغییرات مدل رگرسیونی بوسیله‌ی ۸ شاخص موثر در مدل معادلات ساختاری تبیین شده است.

RMSEA: این شاخص، ریشه میانگین مجذورات تقریب می‌باشد. شاخص RMSEA برای

مدل‌های خوب برابر ۰,۰۵ یا کمتر است. مدل‌هایی که RMSEA آنها ۰,۱ باشد برازش ضعیفی دارند.

RMR: شاخص ریشه‌ی میانگین مجذور باقی مانده‌ها می‌باشد. این مقدار در واقع تفاوت بین

عناصر ماتریس مشاهده شده در گروه نمونه و عناصر ماتریس‌های برآورد یا پیش‌بینی شده با فرض درستی مدل مورد نظر است.

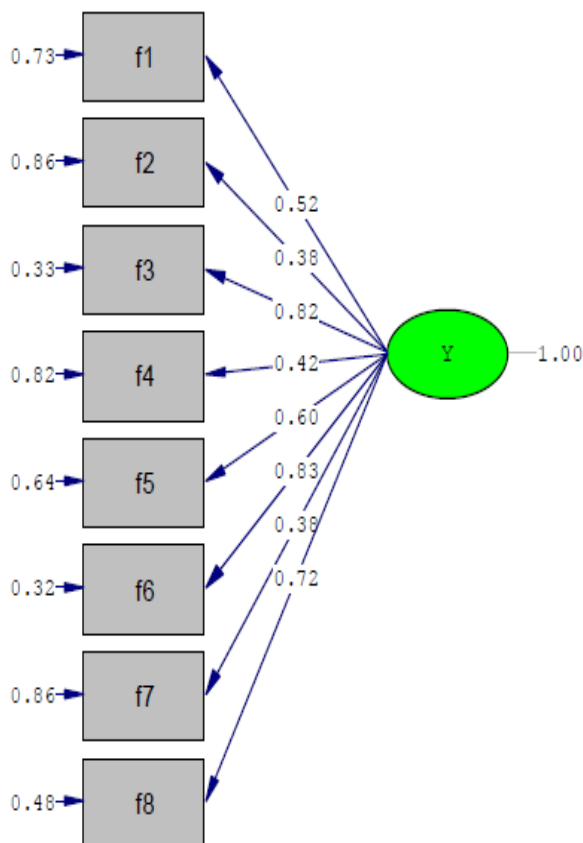
GFI: مقدار نسبی واریانس‌ها و کوواریانس‌ها را به گونه مشترک از طریق مدل ارزیابی می‌کند. دامنه

تغییرات GFI بین صفر و یک می‌باشد. مقدار GFI باید برابر یا بزرگتر از ۰/۹۰ باشد.

AGFI: یا همان مقدار تعدیل یافته شاخص GFI برای تعیین درجه آزادی می‌باشد.

درصد تأثیر شاخص‌های پژوهش در موضوع تحقیق

تأثیر فقدان پدر بر شاخص‌های پژوهش	ضریب اثر	درصد تأثیر
نا بسامانی خانوادگی (f ₁)	۰/۵۲	۱۱/۱۳
مشکلات اقتصادی (f ₂)	۰/۳۸	۸/۱۴
کاهش امنیت خانواده (f ₃)	۰/۸۲	۱۷/۵۶
مشکلات فرهنگی (f ₄)	۰/۴۲	۸/۹۹
مشکلات ازدواج (f ₅)	۰/۶۰	۱۲/۸۵
کمبود روابط عاطفی (f ₆)	۰/۸۳	۱۷/۷۷
اعتماد به نفس بالا و خود باوری (f ₇)	۰/۳۸	۸/۱۴
برچسب زدن (f ₈)	۰/۷۲	۱۵/۴۲

Chi-Square=41.32, df=20, P-value=0.3601, RMSEA=0.0584

۹- نتیجه‌گیری

با توجه به اهمیت و ضرورت بررسی پیامدها و تأثیرات فقدان پدر(شهادت) در بین فرزندان شاهد در این پژوهش به تحلیل و بررسی ارتباط بین فقدان پدر به عنوان متغیر مستقل و افزایش نابسامانی‌های خانوادگی، افزایش بروز مشکلات اقتصادی، کاهش امنیت خانواده، مشکلات فرهنگی، مشکلات در زمینه ازدواج، کمبود روابط عاطفی، برچسب زدن مردم (دیگران) و داشتن اعتماد به نفس بالا و خود باوری به عنوان متغیرهای وابسته پرداخته شد. نتایج پژوهش حاضر به شرح زیر است:

فرضیه اول رد شده است یعنی، بین فقدان پدر(شهادت) و افزایش نابسامانی‌های خانوادگی در بین فرزندان شاهد رابطه وجود ندارد.

فرضیه دوم تأیید شده است، یعنی بین فقدان پدر (شهادت) و افزایش بروز مشکلات اقتصادی در بین فرزندان شاهد رابطه وجود دارد.

فرضیه سوم تأیید شده است، یعنی بین فقدان پدر (شهادت) و کاهش امنیت خانواده در بین فرزندان شاهد رابطه وجود دارد.

فرضیه چهارم رد شده است یعنی بین فقدان پدر (شهادت) و مشکلات فرهنگی در بین فرزندان شاهد رابطه وجود ندارد.

فرضیه پنجم رد شده است، یعنی بین فقدان پدر (شهادت) و مشکلات در زمینه ازدواج در بین فرزندان شاهد رابطه وجود ندارد.

فرضیه ششم تأیید شده است، یعنی بین فقدان پدر (شهادت) و کمبود روابط عاطفی در بین فرزندان شاهد رابطه وجود دارد.

فرضیه هفتم تأیید شده است، یعنی بین فقدان پدر (شهادت) و داشتن اعتماد به نفس بالا و خود باوری در بین فرزندان شاهد رابطه وجود دارد.

فرضیه هشتم تأیید شده است، یعنی بین فقدان پدر (شهادت) و برچسب زدن مردم (دیگران) به فرزندان شاهد رابطه وجود دارد.

۱۰- مقایسه تحقیق با تحقیقات پیشین

مهدوی (۱۳۸۹) تأثیرات فوت پدر بر آسیب‌های اجتماعی را بررسی کرده است و فرضیه بیشتر پیرامون انحرافات اجتماعی مانند اعتیاد، خودکشی و ... است. شیروانی دهاقانی (۱۳۸۹) در تحقیق خود که موضوع تا حدودی به فرزندان شهید ارتباط دارد احساس تنهایی و پرخاشگری در بین دانشجویان شاهد و غیرشاهد را بررسی کرده است و فرضیه‌ها پیرامون احساس تنهایی، احساس تنهایی ناشی از ارتباط با دوستان و نشانه‌های عاطفی در بین دانشجویان شاهد و غیرشاهد بررسی شده است. همچنین در تحقیقی دیگر موفقیت و عدم موفقیت فرزندان ایثارگر در همسرگزینی بررسی شده و فرضیه‌ها در خصوص توافق زوجین، بعد ابراز علاقه و رضایت از زندگی مشترک و میزان شناخت و علاقه قبل از ازدواج می‌باشد.

در مقایسه با تحقیقات داخلی، در پژوهش حاضر می‌توان به این موضوع اشاره کرد که هیچکدام از تحقیقات داخلی قبلی جامعیت پژوهش حاضر را نداشته و تنها در یک بعد به بررسی پرداخته است. در اینجا می‌توان به این نکته اشاره کرد که موضوع حاضر تنها تحقیقی است که تنها به فرزندان شاهد پرداخته و در ابعاد مختلف اقتصادی، عاطفی، فرهنگی، ازدواج و نحوه برخورد جامعه با آنان جستجو کرده است. هر چند که سال‌های طولانی از شهادت شهدای ۸ سال دفاع مقدس گذشته است اما جا دارد که تحقیقاتی

در این خصوص با گستردگی و ابعاد بزرگ‌تر به صورت نظرسنجی از فرزندان به منظور شناخت مشکلات و ابعاد زندگی فرزندان شکل گیرد و با شناسایی نقاط قابل بهبود در زندگی فرزندان و تلاش در جهت بهبود آن قدمی هر چند کوچک برای ادای دین نسبت به شهیدان برداشته می‌شود. مثلاً در همین تحقیق نقاط کوری مانند تحصیلات کمتر از دیپلم و یا بیکاری در حد چشمگیر مشاهده می‌شود. چرا پس از گذشت سالیان از جنگ و خارج شدن کشور از شرایط سخت آن زمان هنوز فرزند شهیدی بیکار یا با تحصیلات پایین داشته باشیم؟! شاید این تحقیق تلنگوری هر چند کوچک برای کسانی باشد که می‌گویند هر کاری بود برای فرزندان شهدا انجام داده‌ایم! شاید با انتشار نتایج بدست آمده و اطلاع عموم از وضعیت شغلی و وضعیت تحصیلی نظرشان تا حدودی نسبت به حرف‌هایی که برچسب‌های همیشگی فرزندان شهدا است خط بطلان کشیده شود.

۱۱- مقایسه تحقیق با مبانی نظری

بر اساس نظر غالب فرزندان شاهد که بیشتر در ایام نوروز و در روزهای ازدواج بیشتر فقدان پدر را احساس کرده‌اند و یا با مشاهده فرزند خود به یاد پدر افتاده‌اند این نکته خاطر نشان می‌شود که هیچ نیازی نیرومندتر از نیاز به حمایت پدر نیست و همواره این احساس در نظر پاسخگویان وجود دارد که نیازمند پدری بودند و وجود ایشان را جزء ضرورت‌های زندگی می‌دانستند. از طرفی این موضوع دقیقاً با نظر فروید که می‌گوید در دوران کودکی هیچ نیازی نیرومندتر از نیاز به حمایت پدر نیست و کودک از اوان کودکی نیازمند است تا اطمینان یابد که دارای پدری است که او را از هر گونه خطری محفوظ دارد.

همچنین با نظر بیشتر فرزندان شهدا با شهادت پدر برخی موارد دچار اختلال روحی و شخصیتی شده‌اند و این در حالی است که از نظر ژان سوتر و لوچونی با غیبت والدین بازتاب‌های در ساخت شخصیت کودکان و نحوه ارتباط آنان با دنیای خارج دارد و احساس عدم امنیت، بی‌ثباتی، ناباوری و بی‌اعتمادی در آنان بیشتر ظهور می‌کند. بنابر نظر فرزندان شاهد در خصوص شرایط و احساسی که به پدر داشته‌اند با دو نظریه بالا بیشتر نزدیک است.

۱۲- پیشنهادات تحقیق

بر اساس نتایج تحقیق و اظهار نظر فرزندان در خصوص انتظار فرزندان شهید از جامعه پیشنهادات زیر ارائه می‌گردد.

نظر به اینکه همواره فرزندان شاهد از برچسب‌هایی مانند اینکه موفقیت آنها به دلیل حمایت سازمان بنیاد شهید از آنان بوده است رنج برده‌اند انتظار می‌رود که این حساسیت‌ها کمتر شود تا باعث رنج آنها نشود.

با توجه به نتایج فرضیه و احساس اعتماد به نفس بالا در فرزندان شهید و وجود روحیه اعتقادی زمینه فعالیت های بیشتری برای ارائه خدمت به جامعه ایجاد گردد.

با توجه به نتایج فرضیه ها و وجود مشکلات عاطفی در فرزندان لازم است نوع نگرش جامعه نسبت به آنها تغییر یابد تا احساس ناامیدی و یاس کمتر بروز کند زیرا که فرزندان سایه پدر را بر خود معادل همه چیز دانسته اند. همچنین انتظار می رود که سازمان بنیاد شهید یا سازمان های دیگر می توانند در تمام زمینه ها از جمله عاطفی، اقتصادی و امنیت خانواده بستر مناسب برای آنان ایجاد نمایند تا شاید بخشی از این احساس کم رنگ تر شود.

فهرست منابع

۱. قرآن مجید
۲. آدامز و میلنر، شرف، (۱۹۹۹)، روان شناسی کودکان محروم از پدر، ترجمه خسرو باقری و محمد عطاران (۱۳۷۸)، انتشارات تربیت، تهران.
۳. الیاسی، محمدحسین، (۱۳۷۲). آثار روان شناختی فقدان پدر بر فرزندان، مجله دانشکده علوم انسانی، سال چهاردهم شماره ۵۹.
۴. اعزازی، شهلا، (۱۳۷۶)، جامعه شناسی خانواده، انتشارات روشنفکران و مطالعات زبان، آموزشگاه عالی خدمات، تهران.
۵. بنیاد شهید انقلاب اسلامی، بهمن، (۱۳۷۳) بوستان شهادت، ناشر اداره کل روابط عمومی و بین المللی، چاپخانه بنیاد شهید انقلاب اسلامی، تهران.
۶. خوش اندام، محمد، (۱۳۸۶)، مقایسه ابعاد مهارت های اجتماعی و احساس تنهایی کودکان با مشکلات بینایی - شنوایی و عادی و دختران و پسران مقطع راهنمایی، کارشناسی ارشد روان شناسی کودکان استثنایی، دانشگاه چمران، چاپ نشده.
۷. سعادت مند، محمد، (۱۳۸۳)، بررسی عوامل اجتماعی مؤثر بر احساس تنهایی، کارشناسی ارشد جامعه شناسی، دانشگاه تهران، چاپ نشده.
۸. شیروانی دهقانی، اصغر، (۱۳۸۹)، مقایسه احساس تنهایی و پرخاش گری در بین دانشجویان شاهد و غیرشاهد» کارشناسی ارشد جامعه شناسی، دانشگاه آزاد اسلامی واحد دهقان، چاپ نشده.
۹. محمدی، اصغر، (۱۳۸۶)، پیامدهای حبس بر خانواده زندانیان متأهل در زندان اصفهان، طرح پژوهشی، دانشگاه آزاد اسلامی واحد دهقان.
۱۰. محمدی، محمدحسین، (۱۳۸۶). بررسی مقایسه عملکرد خانواده در خانواده های شهدا با و بدون ناپدیری استان اصفهان، بنیاد شهید و امور ایثارگران معاونت پژوهش و ارتباطات فرهنگی استان اصفهان.

۱۱. محمدیون، صدیقه، (۱۳۷۵)، رابطه فقدان پدر با خویشتن‌پنداری در دانش‌آموزان شاهد و مقایسه آن با دانش‌آموزان غیرشاهد مقطع راهنمایی مدارس شاهد گرگان و گنبد کاووس، کارشناسی ارشد علوم تربیتی، دانشگاه علامه طباطبایی چاپ نشده.
۱۲. مؤذنی، احمد، (۱۳۸۵)، بررسی عوامل مؤثر بر موفقیت و عدم موفقیت فرزندان ایثارگر(شاهد، جانبازان، آزادگان) در همسرگزینی، طرح پژوهشی، استان اصفهان.
۱۳. مهدوی، محمد صادق، (۱۳۸۹)، تأثیر فقدان پدر بر خانواده: مطالعه جامعه‌شناختی تأثیر فوت پدر بر آسیب‌های اجتماعی نوجوانان، پژوهش‌نامه علوم انسانی، رساله دکتری، دانشگاه شهید بهشتی.

12. www.hamshahrionline.ir/detail

Archive of SID